

תוכן העניינים

1	הקדמה
3	פרק 1 – חייה של גולדה מאיר עד עלייתה לארץ ישראל
7	פרק 2 מעמד האשה בישוב היהודי
12	פרק 3 הישגיה של גולדה מאיר והשפעתה על מעמד האישה
24	סיכום
27	ביבליוגרפיה

הקדמה

דמותה של גולדה מאיר היא אחת הדמויות הנשיות המרתקות ביותר בהיסטוריה של ישראל. היא היתה האשה היחידה שהיתה ראש ממשלה במדינה, אבל גם נתפשה, בצדק או שלא בצדק, כאחראית למחדל של מלחמת יום הכיפורים, שנחשב בזמנו לאסון הגדול ביותר שידעה ישראל. למעשה, היא גם אחת הדמויות המעניינות ביותר בהיסטוריה הישראלית בכלל, שעוררה רגשות חזקים בעולם כולו, בעיקר בגלל שהיתה האשה השלישית אי-פעם בעולם שנבחרה לעמוד בראש מדינה. כפי שכתבה עליה החוקרת אניטה שפירא, "כאשר הלכה גולדה לעולמה בשנת 1978, התאבלו עליה מיליוני אנשים בכל רחבי העולם. באחרית ימיה הייתה לסמל, שדיבר ללבם של ההמונים, כולל כאלה שלא הבינו את שפתה ולא הכירו את עולמה"¹. העניין הזה לא נעלם מאז, ובימים אלו ממש מצולם סרט קולנוע על חייה בכיכובה של השחקנית הנוודעת הלן מירן, לאחר שסרט הוליוודי אחר על חייה כבר יצא ב-1982. לעומת הדמויות הנשיות הישראליות המפורסמות ביותר בעולם בשנים האחרונות, בר רפאלי גדות, דמותה של מאיר נראית כמודל מעניין יותר מבחינה פמיניסטית.

שאלת המחקר של עבודה זהו היא כיצד דמותה של גולדה מאיר בפוליטיקה השפיעה על מעמד האישה בארץ-ישראל? זאת היא שאלה מורכבת, שאפשר לענות עליה בדרכים שונות. כלומר, לא רק שיש לכך תשובות שונות, אלא שאפשר גם להבין את השאלה הזאת בדרכים שונות: האם פעולותיה של הפוליטיקאית גולדה מאיר קידמו את מעמד האישה? האם למשל החוקים שהיא קידמה, או המדיניות שהיא הנהיגה, שינו את מעמד האישה? לחילופין אפשר גם לשאול האם העובדה שהיתה פוליטיקאית שהגיעה לעמדות בכירות כל כך בפוליטיקה הישראלית, ולמעשה לעמדה הבכירה ביותר בסוף הקריירה שלה, השפיעה על מעמד האישה בישראל, ואם כן כיצד? האם היא שימשה דמות מופת לנשים אחרות, או שהראתה לגברים ולנשים שגם אשה יכולה להחזיק במשרות הבכירות ביותר במדינה ובכך שינתה תפישות מקובלות לגבי התפקידים המתאימים לנשים?

למעשה, זאת היא שאלה שקשה מאד לענות עליה באופן ישיר וחד-משמעי. כשאנו שואלים כיצד משהו או מישהו השפיעו על משהו אחר, אנו צריכים להחליט האם דווקא הוא או היא היו הגורם המשפיע, כלומר לבודד משתנה אחד ולהראות שדווקא הוא היו הגורם שהביא לתוצאה מסוימת. זהו תהליך קשה לביצוע בתנאי מעבדה, ובטח ובטח שקשה לביצוע על שאלות היסטוריות מורכבות. ללא ספק, מעמד האישה לאורך ההיסטוריה של ישראל הוא נושא מורכב מדי מכדי שאפשר יהיה לקבוע שגורם אחד בלבד שינה אותו. הקריירה של מאיר נמשכה כחמישים שנה, שבהן ישראל והעולם עברו שינויים עצומים, בכל התחומים, ושבחן מעמד האישה השתנה בכל בעולם. כל פעולה או השראה על אחרים שקשורים לאשה המסוימת הזאת יהיו מוגבלים בהשפעה שלהם לעומת השינויים האלה. לכל היותר אפשר לטעון שהן השפיעו לכיוון מסוים, אבל גם אז קשה יהיה להוכיח איזה כיוון בדיוק. מעמד האישה הוא נושא מורכב שאין משתנה אחד שיכול למדוד אותו, ומה שנראה כהשפעה לכיוון אחד עשוי להיות גם השפעה לכיוון אחר.

חוקרים שונים התייחסו לשאלות קשורות לשאלה הזו בדרכים שונות. עינת גדליה-לביא ומיכל שמיר בחנו את השאלה האם לעובדה שמאיר היתה אשה היתה השפעה על דפוסי ההצבעה של נשים וגברים, ואם כן איזו השפעה.² החוקר גלעד גרינוולד בחן את השאלה אם למיגדר של מאיר היתה השפעה על הדרך שבה ראו

¹ אניטה שפירא, "גולדה: נשיות ופמיניזם", ישראל 3, 2003. עמוד 59.

² עינת גדליה-לביא, ומיכל שמיר, "מגולדה מאיר לציפי לבני: על שני פנים לייצוג נשים בפוליטיקה והצבעה מגדרית". בתוך **פערים מגדריים בפוליטיקה בישראל** (קובץ בעריכת מיכל שמיר, חנה הרצוג, נעמי חזן). ירושלים: מכון ון ליר, 2020. עמ' 35-60.

פרק 1 – חייה של גולדה מאיר עד עלייתה לארץ ישראל

הוריה של גולדה מאיר גדלו וחיו בעיר פינסק, שנמצאת כיום במדינת בלארוס (רוסיה הלבנה), אבל היתה אז חלק מהאימפריה הרוסית. האזור הזה של רוסיה היה אז חלק ממה שכונה "תחום המושב", שהוא אזור רחב מאד במערב האימפריה הרוסית (בעיקר בלארוס, ליטא, פולין ואוקראינה של ימינו) שרק בו מותר היה ליהודים לחיות. לאחר שהם התחתנו הם עברו לעיר קייב, שנמצאת היום באוקראינה (לפחות בינתיים...) אבל גם היא היתה אז חלק מהאימפריה הרוסית. אבל קייב לא היתה חלק מתחום המושב, והסיבה שהורשה להם לגור בקייב היתה שהאב היה נגר מיומן, מה שנתן לו זכות מיוחדת לגור גם באזורים שבדרך כלל יהודים לא הורשו לגור בהם. הנסיבות המיוחדות האלו חשובות לחייה של מאיר (שנקראה אז גולדה מאבוביץ'). בניגוד למרבית היהודים באימפריה הרוסית, מאיר גדלה בסביבה שבה לא היו כמעט יהודים. היא לא חיה בתוך קהילה יהודית גדולה, והיתה מודעת מגיל צעיר מאד לכך שהיא שונה. בנוסף, בתקופה ההיא היו גם פוגרומים רבים נגד היהודים ברוסיה. מאיר בעצמה לא היתה נוכחת בשום פוגרום, ולא חוותה אלימות נגד יהודים, אבל היא כן הכירה היטב את הפחד שהיהודים חיו בו אז ברוסיה. החוויה הזאת של להיות שונה ולחיות בפחד מתמיד ליוותה אותה כל חייה, ועיצבה חלק גדול מההשקפות שלה גם לאחר שהתבגרה.³

גולדה הילדה גדלה בסביבה שבה הנשים היו הדומיננטיות ביותר. לאמה נולדו בסך הכל שמונה ילדים, ביניהם גם כמה בנים, אבל מתוך השמונה האלו רק שלושה שרדו את הילדות והגיעו לבגרות, שלושתן בנות. לפי העדויות של גולדה בעצמה ושל שתי האחיות שלה, האב היה דמות חלשה למדי, ולא היתה לו נוכחות חזקה בחיי הילדים. מי שגידל אותן בפועל היתה האם והסבתא, ובשנים הראשונות לחייה של גולדה גם הסבתא רבא שלה, שנחשבה ל"שליטה" של הבית. אבל הנשים האלו היו כולן דתיות או לפחות מסורתיות. התפקידים שלהן בבית היו ברורים ומעולם לא הוטל בהם ספק. הן ניקו, בישלו, טיפלו בילדים וכדומה. כלומר, מצד אחד הן היו נשים חזקות מאד, שניהלו בפועל את הבית, אבל מצד שני הן גם לא הטילו מעולם ספק בכך שתפקידה של האשה הוא להיות המנהלת של הבית. זאת היתה המסורת הקבועה, וגם אם אולי היו נשים שחשבו שצריך לשנות אותה, היו אלו מחשבות פרטיות, ולא חלק מהתרבות אז. פמיניזם לא היה רעיון מוכר אז בסביבה היהודית, למרות שרעיונות מהפכניים אחרים, ומעל לכל הסוציאליזם, דווקא כן היו מוכרים, ולמעשה, הם זכו לפופולריות רבה בקרב הקהילות היהודיות. המסורות הישנות עמדו לפני שינוי דרמטי, אבל השינוי הזה היה הרבה פחות דרמטי בכל מה שקשור למעמד האשה.⁴

כשהיתה מאיר בת חמש נסע אביה לארצות הברית בתקווה למצוא שם פרנסה, לאחר שבמשך כל התקופה שהיה בקייב רק בקושי הצליח לפרנס את המשפחה שלו. המשפחה חזרה בינתיים לפינסק, לגור אצל הסבא בתקופה

³ חגי צורף, (עורך), **גולדה מאיר: הרביעית בראשי הממשלה : מבחר תעודות ומבואות מפרקי חייה (1898-1978)**. ירושלים: גזנך המדינה. פרק 1.

⁴ מירון מדזיני, **גולדה : ביוגרפיה פוליטית**. תל-אביב : ידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2008. עמ' 27.